

DUKKAKLI O'SIMLIKLAR ZARARKUNANDALARI**Xakimova Sevara**

DTPI o'qituvchisi

Bozorova Kumush Abduxofiz kizii

DTPI talabasi

Umarov Baxtiyor Raxmatovich

DTPI dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11497195>

Annotatsiya. Ushbu maqolada dukkakli o'simliklar va boshqali don o'simliklarning xosiliga zarar yetkazadigan ayrim xashoratlari, zamburug'lar to'g'risida qisqacha ma'lumot berildi. Bunday zararkunandalar, Markaziy Osiyo mintaqasida, xususan Surxondaryo viloyatida xam uchrashi aytib o'tildi.

Kalit so'zlar: Dukkakli o'simliklar, loviya, mosh, soya, no'xat, lyupin, beda, tabiiy azot, esparcetlar.

PESTS OF LEGUMES

Abstract. This article provides brief information about some insects and fungi that damage the quality of leguminous plants and grain plants. It was mentioned that such pests can also be found in the Central Asian region, in particular in the Surkhandarya region.

Key words: Leguminous plants, beans, mung beans, soybeans, peas, lupine, alfalfa, natural nitrogen, asparagus.

ВРЕДИТЕЛИ БОБОВЫХ КУЛЬТУР

Аннотация. В данной статье даны краткие сведения о некоторых насекомых и грибах, повреждающих качество зернобобовых и зерновых культур. Было отмечено, что подобные вредители встречаются и в Центральноазиатском регионе, в частности в Сурхандарьинской области.

Ключевые слова: Бобовые растения, фасоль, маш, соя, горох, люпин, люцерна, природный азот, спаржа.

Dukkaklilar o'simliklarning xosili, odamlar va uy hayvonlari ratsionida oqsilning ajralmas manbai bo'lib xisoblanadi, dukkakli o'simliklar azot biriktiruvchi bakteriyalar bilan simbiozi tufayli tuproqda tabiiy azot to'playdi. O'zbekiston sharioitada bir qator dukkakli o'simliklardan loviya, mosh, soya, no'xat, lyupin, beda yetishtirilsa, Surxondaryo viloyatida yeryong'oq o'simligi

ko'p yetishtiriladi. Xozirda bizning shariotda kam uchraydigan dukkakli o'simlikdan esparcetlar oilasiga mansub o'simliklar xam keng uchramoqda.

Dukkakli o'simliklar barcha turdagi o'simliklarga xos bo'lgan kasalliklarga va zararkunandalarga ega (masalan, urug mog'orlari, ildiz chirishi, tugunli o'tlar,) xos kasalliklarga uchraydi: masalan, shokoladli loviya dog'i faqat loviya, no'xat yadrolariga ta'sir qiladi, shuning uchun, ularni yetishtirishda ushbu xislatlarni xisobga olish kerak. Boshqa ekinlarda bo'lgani kabi, dukkakli o'simliklarni himoya qilish tizimi o'simliklarning rivojlanish bosqichlariga asoslangan.

Dukkaklilar o'simliklarni boshqa barcha ekinlar singari, himoya qilish talab qiladi.

Dukkaklilarga ko'plab kasalliklar ta'sir qiladi, ular no'xatda quyuc dog'li va och dog'li askoxitozlar, lyupinda antraknoz, yem-xashak loviyalarida shokoladli dog'lar. Agar no'xat va Lupin kasalliklari agronomlarga yaxshi ma'lum bo'lsa, unda shokoladli dog'lar kamroq ma'lum.

Bu kasallik ko'plab madaniy va yovvoyi o'simliklarga ta'sir qiluvchi "kulrang chiriyotgan" ning qo'zg'atuvchisi sifatida hammaga tanish bo'lgan *Botrytis zamburug'i* kelitirib chiqaradi.

Botrytis. Botrytis. Kasallik mayda qora dog'lardan boshlanadi, ular oxir-oqibat katta shokolad rangidagi nekrozga qo'shilib, bargning qurishiga olib keladi. Bu juda tez rivojlanadi.

Qulay sharoitlarda dog'larning tez o'sishi kuzatiladi. Bunday kasallik fasolga ham tarqalishi mumkin. Dukkaklilarning ko'chatlari dala sharoitida tugunli begona o'tlar qo'ng'izlari paydo bo'lib, o'simliklarning barglari bilan oziqlanadi, ularni tashqaridan "tishli" (ovqatlanish) bilan iste'mol qiladi. Ommaviy ravishda qo'ng'izlar bir kun ichida ko'chatlarni yo'q qilishga qodir. Ularning lichinkalari xavfli yemas, lekin o'simliklarning ildiz tizimidagi tunganaklarga zarar yetkazadi.

Loxostege sticticalis. Yaylov kuya (Луговой мотылек) keng polifag bo'lib, u 35 oiladan o'simliklarning 35ta oilasidan, 200 dan ortiq turlarga zarar yetkazadi. Bu qand lavlagi, kungaboqar, ko'p yillik dukkakililar, makkajo'xori, kanop, dukkakililar, poliz yekinlariga yeng katta zarar yetkazadi va arpa, bug'doy, jo'xori, kartoshka va boshqa yekinlarga zarar yetkazishga qodir. Bu hosilning 60% gacha pasayishiga olib keladi, ba'zida zararkunandalarning rivojlanishi yekinlarning to'liq o'limiga olib keladi.

Chloridea dipsacea. Beda (Люцерновая совка) - ko'p ovqatlanadigan zararkunanda, quruqlikdagi sovka turi. Sabzavot, sanoat, moyli, donli, dukkakli va boshqa ekinlarga zarar yetkazadigan qurtlar zararli hisoblanadi. U Kavkazda MDHning Yevropa qismidagi o'rmon-dasht va dashtlarda, Sibirning Janubiy qismida, O'rta Osiyo va uzoq Sharqda keng tarqalgan.

Agriotes obscurus. To'q yong'og'i eng xavfli zararkunandalardan biridir. O'ziga xos tuzilish tufayli yong'oqning lichinkalari ko'pincha sim qurtlari deb ataladi. Zararlilik zararkunandalarning lichinkalari turli ekinlar va begona o'tlarning urug'lari, ko'chatlari va yer osti qismlarini iste'mol qiladi. Tel qurtlari don (ayniqsa makkajo'xori), kungaboqar, kartoshka, karam sabzavot ekinlari, sabzi, lavlagi, sholg'om uchun eng zararli hisoblanadi. Ular jo'xori, no'xat, beda, zig'ir va xantalda kamroq zararli. Tel qurtlarning zarari ko'chatlarning ingichkalashi va shikastlangan o'simliklarning zulmida, kartoshka ildiz mevalari, lavlagi va sabzi ildiz ekinlarining sifatining yomonlashuvida namoyon bo'ladi. Ko'p sonli zararkunanda ekinlarni butunlay yo'q qilishi mumkin.

REFERENCES

1. "Синонимия: Ботритис П. Микели экс Перс" . Вид Fungorum. КАБ Интернешнл . "Лаборатория Пастера" . www.pasteurlaboratory.com. Архивировано из оригинала 4 февраля 2012 г.
2. Хорст, Р. Кеннет (1990), «Введение» , Справочник по болезням растений
3. Уэсткотта , Бостон, Массачусетс: Springer US, стр. 1–6, doi : 10.1007/978-1-4615-8143-7_1 , ISBN 978-1-4615-8145-1, получено 2 ноября 2020 г.
4. Саттон, Джон К.; Ли, Де-Вэй; Пэн, Банда; Ю, Хай; Чжан, Пингао; Вальдебенито-Сануэса, РМ (апрель 1997 г.).«*Gliocladium Roseum* — универсальный противник *Botrytis Cinerea* в сельскохозяйственных культурах».Болезни растений.81(4): 316–328.дои: 10.1094/pdis.1997.81.4.316 .ISSN0191-2917.ПМИД30861808.
5. Уллоа, Мигель; Агирре-Акоста, Эльвира (2020). Иллюстрированные родовые названия грибов . Пресс-служба АПС. п. 53. ИСБН 978-0-89054-618-5. Внешние ссылки [править] *Botrytis* (гриб) в Index Fungorum